

Fodor László

Szeretet, tisztelet és jog

avagy

Janusz Korczak alapvető gyermekvédelmi eszméinek időszerűsége

Janusz Korczak – az „öreg doki”

Janusz Korczak (1878–1942), eredeti nevén Henryk Goldszmit, kiemelkedő jelentőségű zsidó származású lengyel orvos, ugyanakkor közkedvelt író, pedagógus, árvaházszervező és fáradhatatlan gyermekjogi aktivista volt. Az általa alapított árvaháznak mintegy 200 gyermekével együtt 1942-ben, a menekülés lehetőségét önként elvetve, elhagyja a varsói gettót, és fészall arra a vonatra, amely mindannyiukat közvetlenül a treblinkai koncentrációs haláltáborba, végül is annak gázkamráiba vitte. Korczak nagy horderejű pedagógiai munkásságának értéke tulajdonképpen csak halála után, az európai háborús feszültségek lecsillapodása, illetve a demokratikus viszonyok megszilárdulása után tisztult le. Ma már nem nehéz bizonyítani, hogy a mártírhalált halt pedagógus elévülhetetlen érdemeket szerzett, ami az árva és szegény gyermekek emberséges ellátását, a gyermekgondozó intézmények orvosi, pedagógiai és pszichológiai szempontokat követő megszervezését és vezetését, valamint a gyermekeket természetes módon megillető (emberi) jogok kérdését illeti. Korczak további érdeme, ugyanakkor mélyre szántó elhivatottságának eklatáns jele, hogy nem egy elképzelését sikeresen gyakorlatba ültette, eszméit ismételten próbára tette, azok érvényességéről minden áron meg akart győződni, a gyakorlat terén kikísérletezett sikeres munkamódozatait pedig elméleti szinten is megpróbálta összefoglalni. Ismeretes, hogy számos megfogalmazódott és írásaiban közreadott pedagógiai gondolata az árvaházában kifejtett közvetlen gyakorlati tapasztalataiból és megfigyeléseiből fakadt. A gyakorlatra való intenzív fókuszálását mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy számára tulajdonképpen nem létezett gyakorlat nélküli elmélet, illetve, hogy az elsődleges hangsúlyt a gyakorlatra fektette (és az elméleti tételeit rendszerint ebből származtatta ki), továbbá vallotta, hogy a gyakorlat nem jelentett számára egyebet, mint a teljes szakmai múltját, egész életét.

Felvetődik azonban annak a kérdése, hogy vajon a maitól annyira különböző szociális, politikai, kulturális és gazdasági körülmények közepette kidolgozott Korczak-féle gyermekvédelmi koncepció milyen mértékben őrzi meg az aktualitását, mennyire képes befolyásolni napjaink gyermekgondozási, nevelési és oktatási gyakorlatát. Ismeretes, hogy a rohamosan fejlődő mai társadalom

viszonylatában mindig meg akarjuk tudni, hogy a nagy hatású régebbi eszmék mennyiben őrizték meg relevanciájukat az aktuális körülmények között. Számos esetben egyáltalán nem nehéz rádöbbenni arra, hogy 100–200, esetenként csupán 10–20 évnél korábbi elképzelés, legyen szó akár egészségfejlesztési módszerekről, akár oktatási tartalmakról, akár pedig gyermekjóléti elvekről, mára már nagyrészt devalválódott és alkalmazhatatlanná vált. Nem ez a helyzet figyelhető meg azonban Janusz Korczak esetében. Ugyanis pszichológiai, pedagógiai és orvosi vonatkozásokkal telítődött műveinek olvasása arra ébreszt rá, hogy a gyermek egészséges testi-lelki fejlődését, továbbá nevelését és oktatását tekintő eszméinek nagy része, pedagógiai és gyermekvédelmi meglátásainak túlnyomó többsége még a napjainkban fokozott gyorsasággal változó, lendületes információs és kommunikációs technológiai forradalmat magában hordozó társadalmunkban is helytállóan, hitelesnek és hasznosíthatónak mutatkozik. Éppen ezért Korczak eszméi, kivételesen mostoha szociális és anyagi körülmények között kibontakozó elvei és pedagógiai törekvései még ma is közvetlenül kiváltják a nevelés és oktatás terén tevékenykedő szakemberek élénk érdeklődését, még ma is képesek befolyásolni a gyermekek nevelésére és gondozására, jóllétük biztosítására irányuló programok megszervezését. Ez többek között azzal is magyarázható, hogy Korczak széles ívű gyermekorvosi alapokon nyugvó, és kiváló pszichológiai háttérrel rendelkező pedagógiai gondolkodása, valamint annak alapján körvonalazódó nevelési és gyermekjóléti szemlélete a XX. század elején kibontakozó innovatív kezdeményezések, az úgynevezett reformpedagógiai irányzatok soraiba zárkózik fel. Azokhoz az elgondolásokhoz tehát, amelyek még manapság is élénk érdeklődés által övezettek, amelyekről szakmai berkekben még mindig viták zajlanak, és amelyek még mindig sokunkat elbűvölnek, s nem egyszer hathatósan inspirálnak. Korczak magisztrális műveinek olvasása alapján egyáltalán nem nehéz észrevenni, hogy a legtöbb pedagógiai eszméjének időtálló jellege mindenekelőtt azzal hozható összefüggésbe, hogy a nevelési jelenségek megértésében, a sanyarú sorsú gyermekek iránti érzékenységben, mint a hogyan pedagógiai alapvetésű gondolkodásában is korát messzeemenően meghaladta. Ugyanakkor azonban azzal is, hogy a gyermekek orvosi, pedagógiai és pszichológiai ellátásának kapcsán mindig lehetőséget talált arra, hogy szavát felemelje a szegénység, a munkanélküliség, a kizsákmányolás, a megbélyegzés, a marginalizálódás, az esélyegyenlőtlenség és mindenfajta társadalmi igazságtalanság vagy méltánytalanság ellen. Korczak pedagógiájáról azonban nem könnyű értekezni, hiszen összefüggő nevelélméletet vagy egységes pedagógiai rendszert nem dolgozott ki. Oktatási és nevelési, meglehetősen sokrétű és változatos, orvosi és pszichológiai aspektusokkal teleszótt

elképzeléseit gyakorlati tevékenységéből, különböző irodalmi munkáiból, publicisztikai írásaiból, a gyermek helyzetét és a tág értelemben vett nevelés problémáit érintő humanisztikus alapú alkotásaiból, mindenekelőtt nyilván a háborús fejlemények közepette megalkotott „Hogyan szeressünk egy gyermeket” című munkájából és „A gyermek joga a tiszteletre” című, 1929-ben kiadott írásából lehet elkülöníteni. Az alábbiakban Korczaknak mindössze 3 ilyen elkülönített (pedagógiai, pszichológiai és biomedikális aspektusokat ötvöző) elképzelését választottam ki és vettem rövid elemzés tárgyává, éppen azzal a céllal, hogy a halálától eltel 70 év után azok időszerűségének mértékét megítélhessem. Ezt megelőzően érdemes azonban Korczak gyermekfelfogására is kitérni, mert hiszen minden releváns elképzelése ennek a nézetrendszernek a talajában gyökerezik.

Korczak gyermekszemlélete

Mindenekelőtt azt kell megemlíteni, hogy Korczak koncepciójában a gyermek adott fejlettséggel rendelkező emberi lény. Jól látható, hogy a hangsúlyt a gyermek megdefiniálásában nem is annyira a fejlődésben levőségre, mint inkább az emberi lény mivoltjára helyezi. Úgy véli, hogy a gyermek élete minden pillanatában adott fejlettségű személyiséggel rendelkező reális és egészséges emberi lény, aki önmaga fejlődésének aktív alanya. A gyermek végső soron nem egy felnőtt jelölt, illetve egy leendő felnőtt, hanem egy teljes értékű, önálló és saját egyéniséggel rendelkező emberi személy, akit a felnőttek irányából érkező feltétlen és gondoskodó odafigyelésnek kell öveznie. Ebben a Korczak-féle értelmezésben a gyermekkor is inkább egy kisebbségi állapot, és nem annyira egy fejlődési szakasz. Ugyanis a gyermekkor folyamatában nem lehet például azt állítani, hogy a gyermek emberré válik, hisz ő már teljes mértékben, és élete minden szakaszában ember. Ekképp tehát könnyen érthető, hogy a gyermeket miért kell mindig komolyan venni, illetve hogy Korczak a gyermek komolyan vevését miért statuálta alapvető gyermeki jogként. Ha a gyermeket mindenekelőtt leendő felnőtt embernek tekintjük, hajlamosak leszünk észrevenni benne a felnőttre jellemző tulajdonságok elégtelenségét, kicsinységét vagy hiányát, implicite lényének alacsonyabb rendűségét, nem egy okot fogunk találni arra, hogy ne vegyük őt komolyan, hogy ne ismerjük el jogalanyiságát, illetve az őt megillető jogokat. Természetesnek tűnik és ma is érvényes követelményként lehet megfogalmazni, hogy a gyermeket emberszámba kell venni, és épp oly mértékű megbecsüléssel kell övezni és megközelíteni, épp oly komolysággal kell kezelni, mint bármelyik felnőttet. Véleményem szerint a pedagógus akkor

veszi komolyan emberszámba tanítványát, amikor tevékenységi partnernek tekintti azt, amikor széleskörűen megismeri és elmélyülten megérti, amikor fejlődésben levő, de mindig tökéletes (tehát nem félkész felnőttnek) és értékes emberi lénynek tekintti, amikor emberi méltóságát tiszteli, alapvető szükségleteit, igényeit, érdekeit és jogait messzemenően figyelembe veszi, továbbá, ha követelményeiben, elvégzésre kiadott feladataiban és gyakorlataiban, valamint azok teljesítésének ellenőrzésében és megítélésében szakszerű és következetes, szigorú és határozott, de egész bánásmódjában ésszerűen számol az életkori és egyéni sajátosságokkal, a jellegzetes kontextuális körülményekkel. Ebből fakadóan a diákot voltaképpen az a pedagógus tekintti emberi lénynek, aki annak érzelmi állapotait érzékenységgel figyelembe veszi, nem alázza meg, nem sértegeti, nem címkézi, túlzottan és bántó módon nem kritizálja, nem szégyeníti meg, nem demoralizálja, de nem is engedi szabadon, a helytelen viselkedéseit vagy hibás megoldásait pedig nem fogadja el. Egy ilyen pedagógus Korczak megítélésének szellemében nem lehet más, mint tapintatos, rugalmas, igazságos, türelmes, toleráns, érzékeny, megbízható, empatikus, konzekvens, határozott, közvetlen, készséges, előítéletektől mentes, nyitott, segítőkész, támogató, gondoskodó, bátorító, biztató, példamutató, belátó, jóindulatú és emberséges. Ezen túl pedig, pozitív hozzáállása és humanisztikus pedagógiai attitűdje explicit módon, verbálisan és nem verbálisan egyaránt kifejezésre jut, illetve egész pedagógiai tevékenységében világosan tükröződik.

Ezek után vizsgáljuk meg a korczaki eszmerendszer három alapvető elemét, nevezetesen a gyermek szeretetét, a gyermek iránti tisztelet problematikáját és a gyermeket megillető jogok kérdését.

A gyermek szeretete

A szeretet fogalma köré Janusz Korczak számos értékes eszmét zárkóztattott fel. Ezek többnyire olyan pedagógiai és pszichológiai gondolatok, amelyek szinte kivétel nélkül megőrizték időszerűségüket. Egyébként azt lehetne mondani, hogy a pedagógus gyermek iránti szeretetének kérdése, a szeretetnek nevelési eszközként való alkalmazása, végül is annak kitétele, hogy a gyermeket minden esetben őszinte szeretettel kell megközelíteni, talán soha nem fog elévülni. Ez a korczaki eszme tehát teljes mértékben és tökéletesen megőrizte aktualitását. A szeretet pedagógiai alapvetésű kérdése azonban az elkövetkező időkben egyre jobban és szélesebb körűen letisztult. Ma már például azt is tudjuk, hogy a pedagógus gyermekszeretete nemcsak a tanuló gyermek személye iránt megnyilvánuló felelősségét, tiszteletét és kötelességérzését táplálja, hanem

szinte azonos mértékben az önmagáért, önnön emberi lényegéért, egész személyiségéért, nevelési célzattal kifejtett cselekvéseiért, tetteiért, valamint teljes életmódjáért érzettet is fokozottan gerjeszti. Tehát a szeretet nemcsak a gyermeki fejlődés megfelelő lezajlásához előnyös és nélkülözhetetlenül szükséges, hanem magának a pedagógusnak is jót tesz. Elvitathatatlannak tartom ugyanis, hogy csakis a szeretetnyújtás képessége, illetve a szeretetadás gyakorlása gátolhatja meg a pedagógusnak önmagától és embertársaitól való elidegenedését, szociálisan magányossá, elhagyatottá, magának valóvá és izolálttá válását, visszafordíthatatlan depresszióba és passzivitásba esését, eredendő életösztönének és -kedvének csökkenését, az önnön személyét érintő gondoskodásról való lemondását, személyisége művelésének és létfeltételei biztosításának elhanyagolását. A pedagógus gyermekek iránti szeretetének nélkülözhetetlen szerepe a nevelési folyamatokban többek között azzal is összefüggésbe hozható, hogy az, mint konzisztens érzélem aktív törekvés nemcsak a gyermeki személyiség és önmaga természetének felfedezésére, minél hitelesebb megismerésére, valamint pontos megértésére, hanem eltökélt szándék és serkentő indíték is az önismertet-alapú önfejlesztésre, önművelésre, önnön lénye jobbá tételére, fokozatos tökéletesítésére. A növendékekre irányuló, torz és irracionális elemektől mentes pedagógusi szerető képesség tehát az önfejlesztést nemcsak lehetővé teszi, hanem hathatósan ösztönzi is. Ebből természetszerűleg következik, hogy szakmai síkban csakis a gyermeket szeretni képes pedagógus fejlődik, illetőleg csak az nem tokosodik be és nem ég ki, a pályagyakorlás vonatkozásában pedig csak az nem válik érzéketlenné, érdektelenné, rugalmatlanná, értéktelenné. A gyermekek iránt érzéketlen vagy semleges érzéseket tápláló pedagógus a gyermekkor pszichológiai funkcióját sem tudja megragadni, annak lényegét nem képes át látni, a gyermekkori fejlődés (bio-, pszicho-, szociális) folyamatának sajátosan bonyolult jellegét ebből fakadóan nem tudja majd megérteni, következésszerűen teljesen alkalmatlannak fog bizonyulni egy eredményes pedagógiai folyamat megvalósítására. Mindezek alapján azt mondhatom, hogy Korczak a gyermekekre vonatkozó pedagógusi szeretetet érintő gondolatai a mának is sokat üzennek, hisz tudományos értéküket nem hogy nem veszítették el, hanem egy-szersmind hathatósan elmélyítették.

A gyermek iránti tisztelet

Korczak egyik legelmélyültebben kidolgozott pedagógiai fogalma a gyermek tiszteletére vonatkozik, illetőleg annak szükségességére, hogy a gyermeket egyfajta pedagógusi és intézményi alázatnak, nagyra- és megbecsülésnek kell

öveznie. Ez az autoriter tanár-diák kapcsolatnak ellentmondó gondolat a XX. század elején – nyilván nem csak Lengyelországban – teljes mértékben forradalminak mutatkozott. A gyermektisztelet ugyanis nem egyéb, mint a gyermekhez való viszonyulás erkölcsi és jogi normákból fakadó követelményeket érvényesítő formája. Ez az emberi kapcsolatokat napjainkban is szabályozó szociális magatartási konvencióknak is tökéletesen megfelel. A tiszteletet mindenképp az emberi személyközi kapcsolatok síkján úgy lehet megdefiniálni, mint az emberi méltóság elismerését (és sérthetlenségének szem előtt tartását), továbbá, mint az emberi lényeg, a szociális tekintély vagy érték elfogadását és megbecsülését. E meghatározás szellemében a tisztelet (és nyilván az ahhoz szorosan kapcsolódó szeretet is) a pedagógus és gyermekek kapcsolatának nélkülözhetetlen, érzelmi és erkölcsi dimenziókat egyaránt magában foglaló vezérelve. Korczak ezt egyrészt arra alapozottan vette észre, hogy a gyermek mint ember olyan humánminőséget képvisel, amely önmagában vett érték, másrészt, hogy a tiszteletben jelentős pedagógiai erőforrások lakóznak, amennyiben a tisztelettel való övezettség minden emberi kapcsolat jó pszichés légkörét biztosítja, a gyermekek számára pedig az olyannyira szükséges érzelmi biztonságot nyújtja. Már ebből is jól látható, hogy a tisztelet a gyermekkel való bánásmód emberséges és civilizált formája, amely egyrészt megvédi a gyermeket azoktól a hatásoktól, amelyek személyiségét károsítanák, másrészt pedig éppen azokat a tényezőket mobilizálja, amelyek hatása kedvező a személyiség normális fejlődésének vonatkozásában. Korczak felfogásában a gyermek tisztelete nem jelent egyebet, mint szakavatott gondoskodást, figyelmességet és cselekvést az egészséges testi, lelki és szellemi fejlődés elősegítéséhez, a fejlődéshez szükséges feltételek, ható tényezők és életkörülmények biztosítására. Könnyen belátható, hogy ez az elképzelés ma is tökéletesen érvényes. Ugyanis a gyermek mint értékhordozó lény (mint emberi személy) tiszteletének részint pedagógiai, részint erkölcsi szabálya akkor jut igazán érvényre, amikor szükségleteit, igényeit, érdekeit, hajlamait és adottságait, sajátosságait, rátermettségeit és képességeit, valamint egyéni fejlődési ütemét és potenciális lehetőségeit figyelembe véve szervezzük meg nevelésének folyamatát. A lengyel pedagógus eme gondolata összecseng a napjainkban oly annyira divatos és hangoztatott elfogadással, toleranciával, megértéssel, empaticizálással és megismeréssel. A gyermek tiszteletének gondolatához ma még csupán azt lehetne hozzáadni, hogy a pedagógus legyen előítéletektől mentes, higgyen minden egyes gyermek egyediségében, értékében és méltóságában, még akkor is, amikor változatos okokból kifolyólag egyes gyermekek nem az elvárásoknak megfelelően teljesítenek, rosszul cselekednek vagy

hibásan viselkednek. Továbbá, hogy a pedagógus tiszteletéből egyenlő mértékben, mindennemű megkülönböztetés vagy feltétel nélkül, és bármilyen körülmények között minden gyermeknek részesednie kell.

A gyermeket megillető jogok

A gyermeki jogok kérdését illetően egyértelműen azt állapíthatom meg, hogy a Korczak-féle gondolkodás és logika aktualitása talán minden más területet meghalad. Egyszerűen azt kell mondanom, hogy ebben az esetben nem is annyira a korczaki gondolkodás időszerűségére kell rámutatnom, hisz az egyértelműnek tűnik a gyermeki jogok kérdéskörében jártas minden szakember számára, hanem inkább azt kell előtérbe hoznom, hogy a mai elképzelések, napjaink (az 1989-es „Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény” alapján kibontakozó) gyermekjogi felfogása cseng össze, illetve egyezik meg Korczak megítéléseivel, és gyökerezik közvetlenül bele az általa képviselt felfogásba, illetve az általa kidolgozott gyermeki jogok állományába. Ez nyilván könnyen érthető, hisz Korczak úttörő jellegű munkássága a gyermeki jogok terén mondhatni az elkövetkező történelmi periódusokban kibontakozó minden hiteles meglátás alapját szolgáltatta. Bátran le lehet szögezni, hogy a gyermeki jogok kérdésének explicit felmerülése, a nemzetközi fórumokon történő elemzése és tudományos alapvetésű vitája a lengyel pedagógus kezdeményezésére történt. E téren talán nem előzte meg őt csak az amerikai John Dewey (hírneves filozófus és pedagógus), a svéd Ellen Key („A gyermek évszázada” című nagy sikerű könyv szerzője) vagy a brit Englantyne Jebb (tekintélyes gyermekjóléti aktivista). Ugyanakkor a gyermeki jogok garantálására vonatkozó, gyakorlatilag csak a XX. század végén megvalósult átfogó nemzetközi egyetértés is visszavezethető fáradságot nem ismerő tevékenységére, illetőleg hamisítatlan elgondolásaira. Napjainkban az életben levő, illetve hivatalosan statuált gyermeki jogok állománya, valamint a gyermek- és jogvédelmi princípiumok, a gyermekvédelmi irányzatok és kitételek – legyen szó akár a gyermeki érdek elsődlegességéről, akár a gyermek egészséges fejlődésének biztosításáról, akár pedig a legjobb minőségű oktatáshoz való hozzáférésről – szinte kivétel nélkül a Korczak által kidolgozott elképzelésekből (tulajdonképpen az általa kimunkált jogok készletéből) táplálkoztak. Felfogásának korszerűségét mi sem jelzi jobban, hogy a jogok esetében szerinte már nem csak a gyermek egyszerű védelmezéséről vagy szükségletei kielégítésének fontosságáról van szó, hanem individuális jogaik messzemenő tiszteletben tartásáról, illetve mindenfajta sérelmet előidéző diszkrimináció, igazságtal-

lanság és méltánytalanság kizárásáról. Noha a gyermekek bizonyos értelemben speciális jogalanyok, Korczak szerint mégsem foghatók fel kicsinyített felnőtteknek, így tehát nem kisebb/kevesebb jogaik vannak, hanem ugyanaz a védelem, sőt mi több, erősebb és jobb illeti meg őket, mint a felnőtteket. Mindezek alapján általánosan is azt fogalmazhatjuk meg, hogy mindenekelőtt Korczak elévülhetetlen érdeme, hogy manapság gyakorlatilag az egész világ csatlakozott a gyermeki jogok alapelveihez, hogy szinte minden ország elfogadja azt a követelményt, mely szerint mindenhol, minden körülmény között minden egyes gyermeket minden egyes (az 1989-es ENSZ-dokumentumban statuált) gyermeki jog megillet, hogy minden gyermek azonos jogokkal rendelkezik, illetve hogy senkinek nem áll jogában megfosztani egy gyermeket valamely jogától.

Összegző gondolatok

Korczaknak a fentiekben elemzés alá vetett, a mának is hiteles üzeneteket küldő – szeretetre, tiszteletre és jogokra vonatkozó – elgondolásai arra engednek következtetni, hogy személyében az első olyan pedagógiai szakembert kell tisztelni, aki a gyermekek iránti szeretet és tisztelet fogalmát széleskörűen teoretizálta, eme emberséges felnőtt viszonyulásmódok elengedhetetlen szükségességét és jelentőségét a gyermeknevelésben meggyőződéssel, valamint szakmai elkötelezettséggel hirdette. Korának jellegzetes pedagógiai szokásait és módszereit, a pedagógusok felkészültségét és kifejtett tevékenységét egyáltalán nem tartotta megfelelőnek, mind a családon belüli, mind pedig az iskolai nevelési gyakorlatot erőteljesen bírálta. Úgy vélte, hogy a felnőttek nem igazán tanúsítanak elegendő figyelmet, megértést, komolyságot, szeretetet és tiszteletet a gyermekek iránt, amennyiben nem képesek vagy egyszerűen nem akarják a gyermekben az Embert (az adott fejlettséggel rendelkező, de mindig teljességgel jellemezhető emberi lényt) látni, illetve abban az emberi lényet és méltóságot észrevenni. A legtöbb szakértő (Tomkiewicz, Stanislas 1981; Lewin, Alexander 1987; Lewowicki, Tadeusz 1994; Simon Mária 2009) megegyezik abban, hogy a tragikus életű lengyel pedagógus látnoki elképzeléseinek tudható be, hogy a felnőttek társadalma, illetőleg a nemzetközi szervezetek felfigyeltek arra, hogy a gyermek is emberi lény, hogy az tényleges jogalanyisággal rendelkező személy, akit – származásra, vallásra, nyelvre, etnikumra, szociális helyzetre, egészségi állapotra vagy nemre való tekintet nélkül alapvető emberi jogok illetnek meg. Korczak elévülhetetlen érdeme az, hogy manapság gyakorlatilag az egész világ csatlakozott a gyermeki jogok alapelveihez, hogy mindenki belátta az

emberiség evolúciója és a gyermeki jogok tiszteletben tartása közötti szoros összefüggést, végül, hogy manapság már nincsen olyan szakember, aki ne fogadná el azokat a követelményeket, melyek explicit módon hirdetik, hogy minden gyermeket minden gyermeki jog megillet, hogy minden gyermek azonos jogokkal rendelkezik és minden jog azonos fontosságú, hogy egyetlen gyermeket sem lehet megfosztani egyetlen jogától sem, valamint hogy a gyermek alapvető joga, hogy aktív jogokkal rendelkezzen és hogy jogait tiszteletben tartsák. Mindannyian a lengyel pedagógustól tanultuk meg, hogy a gyermek csakis mások aktív segítségével, kizárólag felnőtt személyek, cselekvőképes hatóságok és speciális intézmények felelősségteljes és pozitív közreműködésével élvezheti a gyermeki minőség alapján kijáró jogokat, voltaképpen azokat a sajtóságos életfeltételeket és tárgyi-személyi körülményeket, melyek hiányában nem tudnának sem épen-egészségesen fejlődni, sem pedig méltósággal élni. Értékes gyermekirodalmi és publicisztikai munkássága, eredeti pedagógiai gondolkodása és fáradtságot nem ismerő lelkes nevelési tevékenysége, nem utolsósorban szakmai szenvedélyességgel telítődött személyisége alapján általánosan is azt állapíthatjuk meg, hogy Janusz Korczak, az „öreg doktor” (aki képes volt orvosi praxisáról és rendelőjéről lemondani, hogy egész idejét az árva gyermekek ellátására és nevelésére fordíthassa), messzemenően kiérdemelte, hogy őt a pedagógiai tudományok, az árvagondozás és a gyermekvédelem befolyásos és nagy hatású egyéniségeként, a gyermeki jogok elismert és elkötelezett harcosaként, a társadalmi igazságosságért viaskodó, a tekintélyelvűségről (a felnőtt magasabb rendűségéről) lemondó önzetlen és humanista beállítódású pedagógusként tartsuk továbbra is számon. Aligha kétséges, hogy akár önfeláldozó és mintaértékű gyakorlati, akár kivételes elméleti munkásságának nemcsak történelmi jelentősége van, mert hiszen az ma is segít bennünket abban, hogy elmélyültebben megértsük mind az intézményes nevelés szövevényes módozatait, mind a pedagógusi pálya rejtélyeit, mind a gyermek saját ütemben fejlődő személyiségét, mind pedig a felnőtteknek a gyermeki jogok érvényesítésében megragadható kötelezettségeit.

Irodalomjegyzék

Csillag Ferenc–Takács István–Trencsényi László: *Hogyan szeressük a gyermeket?* UNICEF, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011.

Korczak, Janusz: *Hogyan szeressük a gyermeket?* TK, Budapest, 1982.

- Korczak, Janusz: *A gyermek joga a tiszteletre*. Iskolapolgár Alapítvány – Állampolgári Tanulmányok Központja, Budapest, 1995.
- Lewin, Alexander (1987): *Sur les traces de la pensée pédagogique de Janusz Korczak*. (http://www.korczak.fr/m4textes/pedagogie-korczak/lewin_pensee-pedagogique-de-korczak.html) (2012. szeptember 10.)
- Lewowicki, Tadeusz (1994): *Janusz Korczak*. (http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/publications/ThinkersPdf/korczakf.PDF) (2012. szept. 25)
- Simon Mária (2009): *Janusz Korczak árvaházainak életéről*. (<http://www.foti-peter.hu/simon-korczak.html>) (2012. augusztus 30.)
- Tomkiewicz, Stanislas (1981): *Janusz Korczak, un grand pionnier de l'éducation*. (<http://www.aidh.org/korczak/07Vie2.htm>) (2012. szeptember 12.)